

Mózes, prófécia, isteni inspiráció – és a mesterséges intelligencia korlátai

Mindnyájan tudjuk, hogy nincsen még egy olyan próféta mint Mózes. Nemcsak a Tóra utolsó mondataiból derül ez ki számunkra, hanem a mostani hetiszakaszról is:

A Tóra utolsó mondatainak egyikében ezt olvashatjuk:

„Nem támadt több olyan próféta Izraelben mint Mózes, aki ismerte az Örökkévalót színről színre” (Mózes 5., 34:10)

A mostani hetiszakaszban pedig ugyanezt valamivel részletesebben mondta az Örökkévaló Áronnak és Mirjámnak:

„Hogyha lesznek prófétáitok, én, az Örökkévaló látomásban fogom megismertetni magamat velük, álomban fogok beszélni hozzájuk.

Nem így szolgál, Mózes, aki egész házamban megbízható. Szájról szájra beszélek vele, látomásban, és nem rejtélyben, és az Örökkévaló képét nézheti.” (Mózes 4., 12:6-8)

Minderre azért volt szükség, mert Áron és Mirjám kifogásolták Mózes számukra furcsa viselkedését. A Tóra azt írja, hogy egy bizonyos „kusita [etiópai] nő”-ről beszéltek¹, akit Mózes elvett.

Azt a látszólag oda nem illő észrevételt is hozzátették, hogy ők is ugyanúgy kaptak prófécia-át az Örökkévalótól, akárcsak Mózes:

„Vajon csak Mózessel beszélt az Örökkévaló? Nemde velünk is beszélt?” (Mózes 4., 12:2)

Farnadi-Jerusálmí Avija rajza. Köszönjük!!

Impresszum

Az *omek* szó jelentése: *mélység*. Az orti.hu célja a hagyományos zsidó értékek, autentikus tórai tanítások megjelenítése közérthető, modern formában. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Írta és szerkesztette: Szántó-Várnagy Binjomin, a Bét Jehuda közösség rabbija (Budapest, 1084 Scheiber Sándor utca 2.).

Megjelenik 130 példányban.

Kapcsolat, feliratkozás, jó tanácsok vagy önkéntes segítség felajánlása: ortimagazin@gmail.com.

¹ Rási a talmudi Bölcsék alapján megmagyarázza, hogy ez a kusita nő nem más, mint Cipóra, Mózes midjanita felesége, akit azért neveznek itt kusitának, hogy ezzel is a szépségére utaljanak. Mózes ugyanis **különvált a feleségétől**, annak legendás szépsége ellenére, azért, hogy **bármikor kaphasson próféciaát**. Ennek fényében érthető az összefüggés: ez volt az, amit Áron és Mirjám nem értettek Mózes viselkedésében, mivel nem tudtak Mózes próféciajának egyedülálló voltáról.

Erre érkezett az Örökkévaló válasza: Mózes próféciája egyedülálló a történelemben. Senki más nem részesülhet ugyanabban a közeli élményben, mint ő.

Elgondolkodtató ez a fogalom: eszerint tehát létezik jobb vagy rosszabb prófécia?

Hiszen mi is valójában a prófécia, és miért van rá szükség? A prófécia: isteni kommunikáció.

A Tóra, amit betartunk és tanulmányozunk, azért van nálunk, mert az Örökkévaló Mózes próféciáján keresztül ránk hagyta. Hasonlóan, számos más, fontos és életünket meghatározó tanítás is későbbi próféták üzenetein keresztül jutottak el hozzánk.

Elvileg ezeket a számunkra fontos információkat akármilyen formában megkaphatnánk. Hiszen maga a tartalom a lényeges, és nem a formája!

Márpedig Mózes és a többi próféta próféciája között tartalmi különbség nem lehetséges, csak „formai”. Ha elfogadjuk ugyanis, hogy a prófécia valóban isteni kommunikáció, az szükségszerűen csak igaz lehet. Az Örökkévaló természetesen nem azért adja a próféciákat, hogy azzal félrevezessen minket.

Akkor viszont hogyan magyarázható meg Mózes és a többi próféta közötti különbség? Vagy az a talmudi mondás, ami ezt a kü-

lönbséget még konkrétabban magyarázza meg, az *áttetsző lencse [áspáklárjá meirá]* fogalmának bevezetésével?²

„Minden próféta egy nem-világító [tisza, áttetsző] lencsén keresztül láttak, Mózes mesterünk azonban egy világító lencsén keresztül látott” (Jevámot 49b)?

A Tóra lényege számunkra a 613 parancsolat, amit betartunk. Első pillantásra ezek nem mások, mint információk. Ha a Tóra azonban valóban csak információkból állna, akkor valóban nem lenne különbség a próféciák minőségében.

Mindebből azt tanuljuk, hogy a prófécia nemcsak információ, hanem prófétikus élmény is: a Teremtőhöz való közelség megélése.

A mai időben próféciát már nem kapunk. Van viszont *ruách hákodes [szent szellem]*, amit sokszor „isteni inspiráció”-nak szoktunk fordítani³. Ez is egyfajta közelség-élmény: egy magasabb szintű megértés megszerzése.

Ezek alapján igenis létezik „jobb” és „rosszabb” prófécia. A rosszabb nem azért rosszabb, mert a próféta olyasmit lát, ami ne lenne igaz, hiszen a Teremtő nem félrevezetni akarja őt, hanem éppen új megértéssel akarja megajándékozni. Hanem azért, mert a megértés teljességének is különböző szintjei vannak.

2 Hasonló témát találunk a Talmud egy másik helyén (Szuká 49b), ahol a Bölcsék különböző szentírási idézetek felhasználásával arról vitatkoznak, hogy hány igaz ember él egyszerre a világon. (Ugyanebben a listában szerepel a híres „36 igaz ember” is.) Az egyik válaszukban, amivel a különböző forrásokat összehangolják, szintén az „áttetsző lencse” fogalmát idézik.

3 Pontos és részletes leírást találunk a *ruách hákodes* fogalmáról Rabbi Mose Cháim Luzzato (Rámchál, 1707-1746) *Derech Hásém* c. művében (3:3:3), mely a Sefaria oldalán angol fordításban is hozzáférhető. A prófécia az ember egész lényét elragadó élmény, míg a *ruách hákodes* csak az intellektusra van hatással.

Érdekeség, hogy a kereszténység által vallott, a zsidóság számára a monoteizmus alapelvét kompromittáló „Szentháromság-tan” ezt az egyébként zsidó szent iratokból eredő fogalmat külön „istenség”-ként kezeli. A zsidóság a *ruách hákodes* létezését természetesen elfogadja (hiszen arról mind prófétáink, mind Bölcséink tanítottak), azonban sem azt, sem semmi mást, amivel a Teremtő minket megajándékoz, nem tekinthetjük különálló „istenség”-nek.

Hányszor fordult már elő velünk olyasmi, hogy egyszerre csak megértettünk valami egészen nyilvánvaló dolgot? Például az adományozásnak az erejét.

Olyasmit, amiről mindenki tudja és elismeri, hogy fontos és értékes. De aki isteni megértést kap, az mintha egy pillanat alatt lélekben átkerülne egy másik helyre, ahonnan tisztán látja és érzékeli az igazságot. Egyfajta megvilágosodás-élménye van.

Ezt válaszolta az Örökkévaló Áron és Mirjám kérdésére: igenis van különbség Mózes próféciája és az ő próféciájuk között. A próféciák minősége között lehet különbség, még a mi szintünkön is.

A mai világban sokan tartanak a mesterséges intelligencia ugrásszerű, gyakran félelmetesnek látszó fejlődésétől⁴. Mi lesz, ha a gépek átveszik a munkánkat és az irányítást az életünk felett?

Aki azonban a prófécia és megértés természetével kapcsolatban fent leírt fogalmat megérti, az azt is átlátja, hogy az ember és a gép között ez a különbség mindig megmarad.

A gép ugyanis csak információt tud szolgáltatni. A megértés élménye viszont örökre megmarad az emberi léleknél.

LELKIVILÁG

Hogyan kezdődik a fejlődés? Éberség és bizalom

Tegyük fel, hogy úgy döntünk, hogy a lelki fejlődés útjára lépünk, és elkezdünk dolgozni a lelkivilágunkon, fejleszteni a tulajdonságainkon. Hogyan döntsük el, hogy melyikkel kezdjünk?

Vajon létezik olyan tulajdonság, ami fontosabb az összes többinél? Vagy ez egyénfüggő, és nem lehetséges olyan tanácsot adni, ami mindenki számára egyaránt érvényes?

Korábban többször tanultunk Rabbi Mose Cháim Luzzato (Rámchál) *Meszilát Jesárim* c. művéről (Az egyenesek ösvénye). Ebben a szerző leír egy olyan fejlődési programot, melyet egy jól ismert talmudi mondásra alapozott⁵:

„A Tóratanulás éberséghez vezet, az éberség igyekezethez, az igyekezet tisztasághoz, a tisztaság önmegtartóztatáshoz, az önmegtartóztatás [magasabb szintű] tisztasághoz, a tisztaság jámborsághoz, a jámborság szerénységhez, a szerénység a büntől való félelemhez, a büntől való félelem szentséghez, a szentség isteni inspirációhoz, az isteni inspiráció a halottak feltámasztásához.” (Ávodá Zará 20b)

Eszerint a fejlődés első lépése a Tóratanulás. A *Meszilát Jesárim* ezt éppenséggel annyira nyilvánvalónak veszi, hogy könyvét rögtön a második lépcsőfokkal, az éberséggel kezdi. Feltehetően azért is, mert ez az első

4 Hasonlóan, a technológia fejlődésének történelmében minden más új dologtól is sokan tartottak. Ez a természetes, az új ismeretlentől való félelem gyakran bizonyult irrealisztikusnak, és eltúlzott világvége-jóslatok kísérték. Noha az igaz, hogy ezek a technikai forradalmak sokszor lényegesen megváltoztatták a világot, de szinte sosem úgy, ahogyan azt az emberek megpróbálták megjövendőlni.

Ahogy a próféta mondja: „Mert az Én gondolataim nem az ő gondolataik, és az ő útjaik nem az Én útjaim, így mondja az Örökkévaló.” (Jesájá 55:8)

5 Bővebben lásd az Omek magazin II. évf. 12-13. számában, valamint az Orti.hu oldalon: *Hogyan fejlődjünk? – Rabbi Pinchász ben Jáir és a Rámchál létrája* (megjelent: 2023. augusztus 16.)

olyan dolog, amiben már közvetlenül a lelki fejlődésünkkel foglalkozunk. A Tóratanulásban a háttértudásunkat építjük fel, ez a felkészülés és az inspiráció a fejlődéshez⁶.

Az éberség fejlesztése azért ennyire alapvető, mert ez valóban „személyre szabott”. Mindenképpen azzal kell kezdenünk, hogy megértsük saját magunkat, helyzetünket, erősségeinket és gyengeségeinket.

Minden fejlődés az önmagunkkal való őszinte szembenézéssel kezdődik.

Ez minden emberre egyaránt igaz, pontosan azért, mert minden ember esetében különböző. Ez az, ami az ember egyéni fejlődésének kijelöli az útját.

Létezik azonban egy egészen más megközelítés is, ami abból indul ki, hogy az emberek elsöprő többségének az életére milyen tulajdonság van a legnagyobb hatással.

Számos bölcs tanító azt mondja, hogy ez nem más, mint a bitáchon, vagyis az Örökkévalóba vetett bizalom.

Ennek a témának a legismertebb elemzését a rabbinikus irodalomban a *Chovot Hálevávot [A szívek kötelességei]* című klasszikus filozófiai-etikai műben találhatjuk meg⁷. Ennek szerzője 10 kapura tagolja művét, melyek közül messze a legnépszerűbb a *Sáár HáBitáchon [A bizalom kapuja]*.

A bizalom fogalma erősen összefonódik a hit [*emuná*] fogalmával. Azonban miközben az Örökkévalóba vetett hitet a vallásgyakorlás magától értetődő előfeltételének számítjuk, addig a bizalom a hit „gyümölcse”.

Számos dolog következik a hitből, ami a gyakorlatban változtatja meg az ember életvitelét és életérzését: a nyugalom, a kitartás, szabadság az emberektől való félelemtől, a szétszórtságtól, a stressztől, stb.

A *Chovot HáLevávot* felsorolja és részletezi ezeket az előnyöket. Ezáltal az ember próbára teheti és fejlesztheti saját hitét és bizalmát.

Időpontok Budapesten:

Gyertyagyújtás **péntek este**: 19:04 és 20:26 között.

Szombat kimenetele: 21:48.

A *Smá Jiszráelt* olvassuk el legkésőbb szombat reggel 8:46-ig.

A zsinagógában **péntek este** 18:00-tól tanulunk, 18:30-tól imádkozunk.

Hétfőn és csütörtökön reggel 8:00-kor imádkozunk a *Rumbach utcai zsinagógában*.

Szombat reggeli ima a Bét Jehuda zsinagógában:

EZEN A HÉTEN! Június 22-én szombat reggel 9:00-kor.

Előtte tanulás 8:30-tól. Mindenkit szeretettel várunk!

Sábát sálom! Gut sábesz!

6 Érdekes, hogy ha megvizsgáljuk a kortárs szerzők legtöbb önéletrajzi (self-help) könyvét, akkor azt találjuk, hogy a legtöbb nagyrészt követi a *Meszilát Jesárim* által is első helyekre sorolt tulajdonságok (éberség, igyekezet) szekuláris megfelelőit.

7 Szerzője Rabbi Bachja ibn Pakuda (kb. 1050-1120).